

Przedmowa do polskiego wydania

Maria Montessori odkryła¹ przed światem dziecko. Obserwując dzieci w Casa dei Bambini w San Lorenzo zauważyła, że są one spokojniejsze, pracowite, czerpią radość z przebywania w ciszy, są niezwykle zainteresowane otaczającym je rzeczywistym światem. Doświadczenia te doprowadziły ją do poznania sekretu dzieciństwa². Sekretu tego nie zachowała jednak tylko dla siebie – dzieliła się nim z uczestnikami swoich wykładów, kursów, a wieść o tym spektakularnym odkryciu szybko obiegła cały świat.

Wykłady londyńskie z 1946 roku stanowią zapis z 28. międzynarodowego kursu metody Montessori, będącego jednocześnie pierwszym powojennym kursem tej metody w Europie. Książkę opatrzyła przedmową wnuczka Marii Montessori, Renilde³, a notą redakcyjną dr Annette Haines⁴, która zebrała archiwalne notatki i opracowała je z godną podziwu starannością.

Choć Maria Montessori dała te wykłady ponad siedemdziesiąt lat temu, upływ czasu nie zmienił aktualności ich przesłania. Rozważmy głębiej kilka zagadnień w nich poruszonych.

---

¹ Odsyłam czytelnika do Montessori, Maria, *Odkrycie dziecka*, Palatum 2014.

² Odsyłam czytelnika do Montessori, Maria, *Sekret dzieciństwa*, WN PWN 2018.

³ Renilde Montessori (1929 – 2012), czwarta, najmłodsza wnuczka Marii Montessori. W jej pracy na rzecz dzieci szczególnie wyróżnia się program „Edukatorzy bez granic” (ESF – *Éducateurs sans Frontières*), którego celem jest wypracowywanie zrównoważonych ze społecznego punktu widzenia modeli edukacyjnych. Więcej informacji na temat programu ESF na stronie www.montessori-ami.org.

⁴ Dr Annette Haines była trenerką AMI. Od 1972 aż do śmierci w 2017 roku bez reszty oddała się edukacji Montessori. Pełniła funkcję przewodniczącej Naukowego Komitetu Pedagogicznego AMI, była wieloletnim członkiem zarządu AMI.

Ideą edukacji Montessori jest wsparcie dla życia. Maria Montessori wynioskowała na podstawie swoich wieloletnich badań, że rozwój człowieka można podzielić na sześćioletnie okresy – płaszczyzny, a każda płaszczyzna rozwoju różni się od pozostałych zarówno pod względem przemian fizycznych, jak i psychicznych. Każda płaszczyzna opiera się na poprzedniej i przygotowuje do następnej. Rozwój człowieka, zdaniem dr Montessori, jest wynikiem twórczego rozwoju indywidualnego dziecka. Każde dziecko musi stworzyć własną osobowość w kontekście społecznym – rodzinie, szkole i społeczeństwie. Robi to, jednocześnie dostosowując się do środowiska, w którym się znajduje.

„To dziecko i jego optymalny rozwój, a nie jego zasób wiedzy, jest głównym celem edukacji rozwojowej”⁵ – mówi.

Należy odróżnić wspomniany przez dr Montessori kosmiczny cel człowieka od edukacji kosmicznej. Edukacja kosmiczna dotyczy wyłącznie dzieci od 6 do 12 lat ze względu na ich szczególne cechy w tym wieku. Przemawia do inteligencji i wyobraźni dziecka na drugiej płaszczyźnie rozwojowej, przedstawiając wszechświat jako uporządkowaną całość. Jest to szeroka wizja tego, w jaki sposób ludzkość, dziecko i wszechświat są ze sobą powiązane.

W książce *The Child, Society and the World* (Dziecko, społeczeństwo i świat) czytamy: „Jest oczywiste, że teoria kosmiczna musi uwzględniać człowieka”⁶.

Maria Montessori uważała, że duchowy aspekt rozwoju jest ważniejszy niż aspekt materialny. Innymi słowy, aspekt psychologiczny lub duchowy jest ważniejszy niż fizyczny. Jako ludzie świadomie rozwinęliśmy bardzo wiele pomysłów i zmaterializowaliśmy je. Ale to niematerialne wynalazki ludzi budziły największy podziw i fascynację dr Montessori,

---

⁵ Montessori, Mario M., *Explanation of certain Reading Concepts*, A.M.I. Communications 1978/2.

⁶ Montessori, M., *The Child, Society and the World*, Montessori Pierson Publishing Company 2008, s. 93 i kolejne.

czego najlepszym przykładem jest alfabet⁷. Dla Montessori wynalezienie alfabetu było magicznym momentem w historii cywilizacji.

Natomiast kosmicznym zadaniem człowieka jest transformacja środowiska. Istoty ludzkie dokonały niespotykanej wręcz transformacji środowiska. Przekształciły naturę tak dalece, że poważnym pytaniem jest, czy przeżylibyśmy zdani wyłącznie na nią.

Dr Montessori utrzymywała, że z każdym nowym pokoleniem, które nadchodzi, następuje ciągły wzrost świadomości. Innymi słowy, każde nowe pokolenie osiąga wyższe poziomy świadomości swojego kosmicznego zadania. Powierzono nam dbałość o środowisko na bardzo krótki czas i to właśnie wtedy powinien nastąpić wzrost świadomości tego, jak przebiega jego przemiana. Ludzie zawsze mają możliwość zmiany stylu życia i zachowania oraz dążenia do wyższej formy życia. Stworzyliśmy wspaniałe wynalazki i wiele dobrych rzeczy, ale popełniliśmy także wiele katastrofalnych błędów, czego autorka nie pomija milczeniem.

Należy pamiętać, że kurs odbywał się po powrocie Marii i jej syna, Maria, z przedłużonego niespodziewanie drugą wojną światową pobytu w Indiach. Autorka z lekkością podkreśla kontrasty między naturalnymi a sztucznymi warunkami tworzonymi dzieciom w tych dwóch, jakże różnych kulturowo światach. Kiedy odnosi się do szkoły, ma na myśli instytucję zorganizowaną według systemu brytyjskiego, zatem obejmującą sformalizowaną edukację dzieci w wieku od czwartego do około siódmego roku życia. Za każdym razem, gdy dr Montessori mówi o szkole, ma na myśli tę, która obecnie odpowiada w polskim systemie przedszkolu i zerówce. Gdy odnosi się do szkoły podstawowej, wyraźnie podkreśla, że mówi o dziecku na drugiej płaszczyźnie rozwojowej, czyli w wieku od 6 do 12 lat. Wykłady londyńskie skupiały się przede wszystkim wokół treści dotyczących rozwoju dziecka od urodzenia do szóstego roku życia.

Opisując niepożądane społecznie zachowanie dziecka, dr Montessori mówi o „niegrzeczności”, a czasami o „nieposłuszeństwie”. W przypadku

---

⁷ Alfabetowi autorka poświęca sporo miejsca w książce *O kształtowaniu się człowieka*, WN PWN 2019.

nieposłuszeństwa wyjaśnia, jakie są etapy posłuszeństwa dziecka: dziecko na początku jest posłuszne swojej *hormie*. W dalszej kolejności może posłusznie wykonać polecenie, jednak jedynie wtedy, gdy polecenie uwzględnia czynność zgodną z potrzebą rozwojową dziecka. Na samym końcu dopiero może osiągnąć poziom, na którym realizuje zadanie, bo samo zaobserwowało taką potrzebę, bez prośby, wskazówki czy uwagi ze strony kogokolwiek innego.

„Niegrzeczność” to odpowiednik angielskiego słowa *naughtiness*⁸, które obejmuje znaczeniem także pewną dozę nieposłuszeństwa. Maria Montessori celowo podkreśla użycie tego słowa i zestawia je w opozycji do *evil* i *bad*: dwóch słów wyrażających silnie negatywną konotację, ale niemających zastosowania dla opisu zachowania dziecka. Dr Montessori zdecydowanym głosem rozlicza dorosłych z ich nierealnych oczekiwań, ustalonych na podstawie błędnych kryteriów, nieuwzględniających naturalnych potrzeb rozwijającego się młodego człowieka. Dziecko nie jest złe z samego faktu urodzenia się, nawet jeśli jego zachowania przyjmują skrajną formę. Taka manifestacja nie wynika jednak z jakiejś pierwotnej przyczyny leżącej w dziecku, a z nieumiejętności dorosłych zrozumienia drugiego człowieka. Ma ona zatem charakter wtórny i jest odpowiedzią na dysonans powstający w dziecku: to natura wskazuje kierunki rozwoju, dorosły oczekujący innej postawy nie może jej wygzekwować bez zadania krzywdy dziecku.

Niegrzeczność, nieposłuszeństwo u dziecka zanika, gdy tylko dorośli w jego otoczeniu zauważają jego naturalne potrzeby i swoim działaniem oraz zachowaniem wyrażają szacunek do niego i jego niezwykłej energii witalnej.

Dr Montessori nie pozostawia swoich studentów w stanie bezradności, przekazuje im konkretną wiedzę o tym jak pielęgnować psychikę młodego człowieka. Dziecko musi mieć możliwość korzystania z wolności. Pułapką jest jednak wolność fałszywie pojmowana, wolność skrywająca rzeczywistą samowolę. Aby zapewnić właściwą wolność, trzeba mieć najpierw

---

⁸ Ponownie odsyłam czytelnika do lektury *O kształtowaniu się człowieka*.

pojęcie o naturalnych potrzebach rozwojowych dziecka. Dr Montessori mówi o porzuceniu dziecka. Oferowanie wolności bez odpowiedzialności, którą jest praca dziecka, właściwa z punktu widzenia jego naturalnego rozwoju, manifestująca się spontanicznym maksymalnym wysiłkiem, jest porzuceniem dziecka. Surowa dyscyplina tłumi dziecko i również jest wyrazem porzucenia go. W *Wykładzie 24* dr Montessori przestrzega przed jeszcze inną formą porzucenia: „O rozwoju dzieci nie powinien decydować przypadek. Nie wystarczy dać dzieciom do dyspozycji pewnych obiektów – piasku, gliny, wody itp. – i pozostawić ich samym sobie w świecie niepozwalającym przygotować się do realizowania ludzkich potrzeb”. Nakazuje nam tym samym celowość działania, bo tylko celowe działanie jest pokarmem dla inteligencji człowieka.

Na samym końcu swoich rozważań dr Montessori przedstawia wizję *nowego dziecka i spoistej wspólnoty*, wyznaczając po raz kolejny pożądany kierunek zmian. Reforma edukacji, będąca przecież jedyną reformą społeczną, która ma tak wyraźne przełożenie na sytuację dziecka, nie może koncentrować się na liczbie godzin jakiegoś przedmiotu, na ustaleniu czego należy uczyć się na pamięć. Edukacja ma dawać wiedzę niezbędną do życia⁹. Dr Montessori miała nadzieję na nową ludzkość, która powstanie w efekcie działania nowej edukacji. Ponawia wezwanie: „Nauczyciel powinien pracować nie w służbie jakiegoś politycznemu lub społecznemu wyznaniu, ale w służbie całościowej ludzkiej istocie, zdolnej do swobodnego korzystania ze zdyscyplinowanej woli i osądu, bez uprzedzeń, niezakłóconego strachem”¹⁰.

Naszym zadaniem jest uświadomić sobie, że przyszłość świata leży całkowicie w rękach dziecka. Gdy tylko zrozumiemy dzieciństwo, gdy tylko przerwiemy to lekceważenie dla najlepszej części rodzaju ludzkiego – dziecka, będziemy świadkami początku nowej epoki społecznej.

Sylwia Camarda

---

⁹ Por. *Wykład 25*.

¹⁰ Montessori, Maria, *To Educate the Human Potential*, The Clio Montessori Series Publications Montessori-Pierson 1948/2007, s. 10.